

AKADEMİSYENLERİNİN GÖZÜYLE TEFSİR ALANI SORUNLARI

PROBLEMS OF TAFSİR WITH THE EYES OF ACADEMICIANS

MUSTAFA TUNÇER & HÜSEYİN ALGUR

[Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı,
Faculty Member, PhD., Giresun University Faculty of Divinity, Department of Tafsir
mustafatuncer061@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1415-6682>

Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü,
Faculty Member, PhD., Giresun University Faculty of Divinity,
Department of Philosophy and Religious Studies.

huseyin.algur@giresun.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-2028-2151>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 06 Mart/Marc 2020

Kabul Tarihi / Accepted: 26 Kasım/November 2020

Yayın Tarihi / Published: 15 Aralık/December 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/December

Yıl / Year: 2020   *Sayı – Issue:* 49   *Sayfa / Pages:* 107-142.

Atf/Cite as:Algur, Hüseyin. Tunçer, Mustafa. “Akademisyenlerinin Gözüyle Tefsir Alanı Sorunları-Problems of Tafsir With the Eyes of Academicians”. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi- Ondokuz Mayıs University Review of the Faculty of Divinity 49 (Aralık-December 2020): 107-142. <https://doi.org/10.17120/omuifd.700086>

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software. <http://dergipark.gov.tr/omuifd>

Copyright © Published by Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi – Ondokuz Mayıs University, Faculty of Divinity, Samsun, Turkey. All rights reserved.

Akademisyenlerinin Gözüyle Tefsir Alanı Sorunları

Öz: İslam dininin ilk döneminden günümüze Kur'an-ı Kerim ayetlerinin daha iyi anlaşılması adına ortaya koyulan çaba, Tefsir ilminin konusu dâhilindedir. Ortaya koyulan bu anlama ve açıklama çabasında müfessir ve Tefsir alanı uzmanlarının iyi niyeti saklı kalmak kaydıyla takip edilen yöntem ve paradigma farklılıkları çeşitli görüşlerin sergilenmesine zemin hazırlamıştır. Kimi müfessirler Tefsir literatüründe yer alan rivayetleri merkeze alarak geleneksel Tefsir metoduyla ayetleri yorumlamaya çalışırken, kimisi de akılcı bir yaklaşım usulüyle Tefsire odaklanmıştır. Ayetlerdeki kelimelerin hakiki anlamlarını önceleyen bir paradigmanın yanı sıra, mecazı veya temsili anlatımı tercih eden bir bakış açısı da kendine yer bulmuştur. Günümüzde müteşabih ayetler üzerinden ya da günün şartları doğrultusunda ortaya çıkan Tefsir meselelerin tespit edilmesinin ve bu sorunların çözümüne dair çaba sarf edilmesinin Kur'an'ın anlaşılması uğraşısına olumlu yönde katkı sunacağı düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle Tefsir alanında görev yapan 26 öğretim elemanı ile durum çalışması yapılmış, elde edilen veriler önceden belirlenmiş temalara göre betimsel analize tabi tutulmuştur. Araştırmada ulaşılan verilere göre, Tefsir alanı meselelerinin metodoloji, Kur'an'ın anlaşılma kaygısı, bu ilimle iştiğal edecek kişilerin yeterlikleri, Tefsir konularının güncellenmesi, Kur'an'ın tarihselliği, Kur'an'a olan bağlılık ve Tefsir konularının ele alınmasında kullanılan dil ve üslup olduğu tespit edilmiştir. Bu meselelerin çözülmesi adına istenen düzeyde bir kaygının olmadığı, kullanılan yöntemlerin çözüme yönelik yetersiz düzeyde kaldığı elde edilen tespitler arasındadır. Diğer taraftan Tefsir meselelerinin çözümü adına yapılan konuşma ve tartışmaların teorik boyutunun bilimsel ortamlarda yapılmasının, medya aracılığıyla ise muhatap kitlenin ilgi, ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Tefsir, Din Eğitimi, Kur'an, Tefsir Meseleleri, Medya.

Problems of Tafsir With the Eyes of Academicians

Abstract: The effort exerted in the name of better understanding of Verses (Ayahs) of the Quran from the earlier period of Islam to the present day is within the subject of hermeneutics. In this effort to understand and explain, method and paradigm differences followed by the goodwill of the experts in the field of hermeneutics have laid the groundwork for different perspectives. Some hermeneutics experts attempt to interpret verses using a traditional hermeneutics method, with a central focus on accounts in the hermeneutics literature while others focus on hermeneutics with a more rationalist approach. In addition to a paradigm that prioritizes the true meanings of words in verses, there is also a perspective focusing on metaphorical or representative discourse. It is thought that identifying current questions of hermeneutics, caused by cognate verses or by conditions of the period and

exerting efforts on resolving these problems will contribute greatly to a better understanding of the Quran. Based on this perspective, a case study was conducted 26 faculty members working in the field of hermeneutics and data obtained were analyzed according to predetermined themes using descriptive analysis method. According to data obtained in the study, current question of Quranic hermeneutics are methodology, the concern attached to the understanding of the Quran, competences of people who will focus on this field, updating the subjects on Quranic hermeneutics, historicity of the Quran, commitment to the Quran, and language and style used in Quranic hermeneutics. Among the findings are that the concern shown towards resolving these problems is not at a desired level and that methods are insufficient to find solutions. On the other hand, it has been also concluded that speeches and discussions on resolving problems of Quranic hermeneutics.

Keywords: Tafsir, Religious Education, Quran, Subjects of Tafsir, Media.

Giriş

Fitratı gereği sosyal özellikler taşıyan bir varlık olarak insanın bireysel ve toplumsal hayatının huzurlu olması açısından herkes tarafından kabul edilmiş değerlerin önemli bir yeri vardır. Bireyin hayatında iyi-kötü, doğru-yanlış ayrımı yapmasını sağlayan değerlerden biri de dindir. Din kavramı her disiplin tarafından farklı şekillerde tanımlansa da yapılan bu farklı tanımlar, dinin bireyin hayatındaki etkisinin önemine dair fikir verir niteliktedir. İnsan hayatındaki bu öneminden hareketle dinin bireyin gündelik hayatının akışına paralel olarak yaşadığı sorunların çözümünde etkin rol oynaması beklenir. Bu noktada İslam dininin temel kaynağı olan Kur'an'ın daha iyi anlaşılması ve yorumlanması önem arz eden bir durumdur. Bu itibarla Kur'an'ın daha iyi anlaşılması ve yorumlanmasında başat role sahip Tefsir ilmi ve bu ilimle iştigal eden akademisyenlerin görüşlerinin oldukça önemli bir rolü söz konusudur.

Kaynağı ilahî olan bir metnin insan tarafından anlaşılması ve yorumlanmasının pek kolay olmadığı bilinen bir gerçektir. Bu anlayışın gelişmesinde Kur'an'da geçen bazı ifadelerin çok anlamlı olması, önceki dönemlerde yapılmış Tefsir veya yorumların değişmez normlar şeklinde

algılanması ve bilim-din ilişkilerini ele alırken duygu ve önyargılardan bağımsız yorum yapılamaması başta olmak üzere birçok sebebin etkisinden söz edilebilir.¹

Müslümanlar, Kur'an-ı Kerim'in nazil oluşundan itibaren açıklanması ve yorumlanması konusunda büyük çaba göstermişlerdir. Kur'an'ın ilk açıklama ve yorumunu doğal olarak Hz. Muhammed (sav) yapmıştır. Akabinde bu açıklama ve yorumlar sırasıyla sahabe, tabiûn, tebe-i tabiûn ve sonraki dönemlerde de konunun uzmanları olan müfessirler tarafından sürdürülmüştür. Kur'an'ı yorumlamaya çalışan müfessirlerin çoğunlukla kendi dönemine kadar yapılan yorumları ve kendi döneminin ilim ve kültür seviyesini dikkate alarak açıklama yapmaları, her çağda ortaya çıkan ilmî gelişmelerden istifade edilerek Kur'an'ın günün anlayışına sunulmasını gerekli kılmaktadır.

İfade edilen bu realiteden hareketle günümüzde Kur'an'ın anlaşılması ve yorumlanmasında önemli bir rol üstelenen Tefsir alanı uzmanlarının yetkinliklerinin ve yetiştirme süreçlerinin, ilmi metodolojilerinin ve muhataplarıyla iletişim biçimlerinin dikkate alınması, söz konusu süreçte niteliğin artmasına olumlu katkılar sunacaktır. Zira akademisyenlerin yetiştirme tarzı, aldıkları eğitimin niteliği, sosyo-kültürel çevre şartları onların akademik liyakatlerinde farklılık yaratabilmektedir. Bu kapsamda Tefsir alanı uzmanlarının en dikkat çekici yeterliliklerden biri Arapça diline hâkimiyettir. İlahî kelâmı anlamaya çalışırken Arapçaya hâkimiyetin ve gramer inceliklerinin bilinmesinin yanı sıra Kur'an'ın nazil olduğu dönemin sosyo-kültürel çevresinin bilinmesinin, ayetlerin Kur'an'a dizilişinde bağlama (siyak-sibak) riayet edilmesinin ve ayetlerin içerdiği hükümlerin arka planlarında yer alan gaye, hikmet ve gerçeklerin kıvranılabilmesi gibi temel parametrelerin göz önünde bulundurulması gerekir.²

¹ A.Faruk Sinanoğlu, "Dini Metinlerin (text) Yorumuna Toplum Bilim Açısından Yaklaşım", *İslâm ve Yorum Sempozyumu* Fikret Karaman (Malatya: Malatya İlahiyat Vakfı Yayınları, 2017), 141.

² Geniş bilgi için bk. Muhsin Demirci, *Tefsir Usûlü*, 37. Baskı (İstanbul: İFAV Yayınları, 2015), 289-281; Yusuf Alemdar, "Akademik Tefsir Çalışmaları Sempozyumu (XIII. Tefsir Akademisyenleri Koordinasyon Toplantısı) 27-29 Mayıs 2016", *İLTED* 45/1 (2016);

Şüphesiz bu noktada maksad-ı ilahiyi keşfetmede en doğruyu yakalama çabası ve Kur'an ifadelerinin zengin anlam örgüsü ve edebi zenginliğiyle dile hâkimiyetin önemi çok daha fazla belirgin hale gelmektedir. Bu durum, Tefsir akademisyenleri arasında en fazla gündem yapılan konuların başında gelmektedir. Bu yüzden Tefsir alanına dair meselelerin konuşulduğu çoğu toplantılarda söz konusu problem ele alınıp çözümüne dair önerilerde bulunmaktadır.³

Tefsir alanında ele alınıp tartışılan konular, Tefsir ilminin genel geçer tartışma konulardan olan meselelerin veya bilimsel verilerin ortaya çıkışıyla bazı ayetlerin yeniden yorumlanması gibi güncelliği olan konuların yanı sıra Kur'an'da dile getirilen kimi kıssalar hakikat-mecaz ilmi bağlamda değerlendirilip kıssada dile getirilen olayların yaşanmış olup olmadıkları ya da hakikatleri Kur'an'ın tarihselliği başlığı altında tartışılmaktadır. Günümüz Tefsir alanına ilişkin meselelerin hangi ortamlarda konuşulması, tartışılması gerektiği konusu da Tefsir alanı metodoloji sorunlarının başında anılabilir. Tefsir akademisyen veya uzmanlarının çeşitli ilmî toplantılarda bir araya gelerek gündeme aldıkları konular çoğu kere halka kapalı ortamlarda icra edilirken, bazen de halka açık mekânlarda medya araçları kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Bu konuya dair altı çizilmesi gereken noktalardan birisi başta televizyon olmak üzere geniş kitleleri etkileyebilme gücüne sahip medya kuruluşlarıdır. Zira insanlara kısa sürede ulaşmanın en önemli araçlarından olan medya kuruluşları farklı amaçlarla toplumsal dönüşümü sağlamak üzere kitleleri yönlendirebilmektedirler. Ancak çeşitli kitle iletişim araçlarının yön-

İsmail Çalışkan, "9. Tefsir Akademisyenleri Buluşması ve Kur'an Nüzulünün Mekke Dönemi Sempozyumu", *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/1 (2012).

³ Bk. Yusuf Alemdar, "İlahiyat Fakülteleri Tefsir Anabilim Dalı Başkanlığı VII. Eşgüdüm Toplantısı", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 32/ (2011); İsmail Çalışkan, "8. Türkiye Tefsir Akademisyenleri Buluşması ve Kur'an'ın Anlaşılmasına Katkısı Açısından Kur'an Öncesi Mekke Toplum Sempozyumu", *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/1 (2011).

lendirme ve kamuoyu oluşturma gibi amaçlarını gerçekleştirmeye çalıştığı da bir hakikattir.⁴

Günümüz Tefsir meselelerinin kimlerin sorumluluğunda olduğu hususu, üzerinde düşünülmesi gereken konulardan bir diğeridir. Konunun öncelikli muhatapları Tefsir hocaları olması nedeniyle İlahiyat/İslami İlimler fakültelerinde görev yapan bu alanın akademisyenleri ile DİB'e bağlı Din İşleri Yüksek Kurulu uzmanları söz konusu Tefsir meseleleri üzerinde ilk söz sahibi olması gerekenler olarak sıralanabilir. Ayrıca bu meselelerin yine konu uzmanlarının katılımıyla panel, çalıştay, açık oturum, sempozyum gibi ilmî toplantılarda ele alınıp işlenmesinin de sağlıklı ve en doğru çözümlerin ortaya çıkışında etkili olacağı muhakkaktır.⁵

Son yıllarda Tefsir alanı sorunlarının çözüme ulaştırılması konusunda akademik düzeyde ve geniş katılımlı faydalı çalışmalara imza atılmıştır. Bu bağlamda öncelikle Türkiye'de tüm İlahiyat/İslami İlimler fakültelerinde görev yapan akademisyenlerin 2005 yılından beri her yıl farklı bir ildeki İlahiyat fakültesinin ev sahipliğinde gerçekleştirilen ilmi toplantılardan söz etmek yararlı olacaktır. Bu toplantılarda günümüz Tefsir alanı sorunları gündeme alınarak çözümlerine ilişkin değerlendirmelerde bulunmaktadır. Geniş katılımlı gerçekleştirilen bu toplantı/sempozyumların ilki 2005 yılında Van'da "Tefsir Anabilim Dalı Problemleri" adıyla tertip edilmiştir. Bu sempozyumda Kur'an araştırmaları alanında akademik bir derginin çıkarılması, Kur'an ve Tefsir Araştırmaları Enstitüsü kurulması, İlahiyat fakültelerinde okutulan Tefsir derslerinin artırılması, bu derslere dair problemler ve çözüm önerileri tartışmaya açılmıştır.⁶ İkincisi 2006'da Kayseri'de "Kur'an Tasavvuru Problemi" adıyla, düzenlenmiştir. Bu sempozyumda Tefsir alanı eğitim-öğretim

⁴ Abdurrahman Güneş, "Medyanın Olumsuz Din Algısına Etkisi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 28/1 (2018).

⁵ Konunun önemine vurgu yapan görüşler için bk. Faruk Tuncer, "Tefsir Koordinasyon Toplantıları Üzerine Bir Değerlendirme", *Öneri Dergisi* 10/39 (2013).

⁶ İsmail Çalışkan, "I. Tefsir Anabilim Dalı Koordinasyon Toplantısı ve Tefsir Anabilim Dalı Eğitim-Öğretim Problemleri Sempozyumu Değerlendirmesi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (2006), 273-277.

sorunları, Kur'an'ın anlaşılması ve yorumlanmasından kaynaklanan problemler ağırlıklı olarak gündeme alınıp tartışılmıştır.⁷

Günümüz Tefsir alanı problemlerinin ele alındığı çalışmalar arasında da "çalıştay"lar da sayılabilir. Nitekim bunlardan iki tanesi 2019 ve 2020 yıllarında seri halinde birer yıl arayla Sakarya'da yapılmıştır. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ile Tefsir Araştırmaları Dergisi'nin "Tefsir ve Toplumsal Sorunlarımız" adıyla ortaklaşa düzenlediği bu ilmi toplantılarda sosyal sorunlar karşısında Tefsir akademisyenlerinin çözüm önerileri ele alınmıştır.⁸

Tefsir alanı sorunları tarihsel süreçte ilgili alanyazın içerisinde özel çalışmalar şeklinde değil, daha çok Tefsir ve Tefsir usulü literatürü içerisinde ele alınmış ve çözümü yönünde efor sarf edilmişse de son yıllarda daha çok müstakil çalışmalarla ele alındığı görülmektedir. Bu çalışmalarda Tefsir alanına dair problemler üzerinde yeni bakış açıları geliştirilmekte ve çözümler üzerinde bazı açılımlar sağlanmaktadır. Şüphesiz bu tür çalışmaların devam ettirilmesi Tefsir alanında karşılaşılan problemlerin halledilmesine katkı sağlayacağı aşikârdır. Diğer taraftan Tefsir sorunlarının çözümüne dair bu tartışmalar, Tefsir alanı uzmanlarının yetkinlikleriyle ilgili kaygıların zeminini de güçlendirmektedir.

⁷ İsmail Çalışkan, "Tefsir Anabilim Dalı II. Koordinasyon Toplantısı", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/2 (2006),469-474. Daha sonra da bu çalışmalar sırasıyla İzmir ("Modern Dönemde Kur'an Yorumu (Kur'an'ın Aydınlığında Yaşamak)", 2007'de), İstanbul (Marmara Üniv. "Tefsirin Geçmişi ve Geleceği", 2008'de), Erzurum ("İlahiyat Fakülteleri Tefsir Anabilim Dalı VI. Eşgüdüm Toplantıları", 2009'da), Konya ("Bir Müfessir Olarak Muhammed b. Cerir et-Taberî", 2010'da), İstanbul (İstanbul Üniv. "Kur'an'ın Anlaşılmasına Katkısı Açısından Kur'an Öncesi Mekke Toplumu", 2011'de), Çorum ("Kur'an Nüzulünün Mekke Dönemi", 2012'de), Kahramanmaraş ("Kur'an Nüzulünün Medine Dönemi", 2013'te), Sakarya ("Medya ve Kur'an", 2014'te), Sivas (2015'te "Kur'an ve Sahabe"), Ankara ("Akademik Tefsir Çalışmaları", 2016'da), Gaziantep ("Geçmişten Günümüze Tefsir İlimi: Konusu, Hedefi ve Sınırları", 2017'de), Samsun ("Kur'an ve Hayat", 2018'de) ve Şanlıurfa ("Hz. İbrahim ve Nübüvvet", 2019'da) illerinde gerçekleştirildi. (Bk. Sakin Taş - Samed Yazar, "İlahiyat Fakülteleri XIV. Tefsir Anabilim Dalı Koordinasyon Toplantısı ve "Geçmişten Günümüze Tefsir İlimi: Konusu, Hedefi, Sınırları" Paneli", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/32 (2017).

⁸ Betül Özdirek v.dğr., "Günümüz Tefsir Problemleri Çalıştayı-II- Tefsir ve Toplumsal Sorunlarımız", *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 4/2 (2020).

Tefsir alanı sorunlarına yönelik yazılan güncel müstakil eserlerden Şimşek'in "Günümüz Tefsir Problemleri" adlı eserinde günümüz Tefsir ekolleri ile Kur'an'ın tarihselliği, Kur'an'da kadın, reenkarnasyon vb. tartışmalı Tefsir konuları⁹ ele alınmaktadır. Demirci'nin "Günümüz Tefsir Problemleri" isimli eserinde ise tarihselci, semantik, tematik Tefsir yöntemlerine ilişkin günümüz problemleri, vahiy tarihi ile ilgili problemler ile Kur'an'ın yorumuna dair güncel problemler¹⁰ değerlendirilmektedir. Karataş ve Gördük'ün editörlüğünde hazırlanan "Günümüz Tefsir Problemleri" adlı çalışmada ise Tefsir öğretimi ve öğrenimi faaliyetlerinin sorunsallığı, Tefsir tarihi tasavvurunun sorunları ve bazı öneriler, Tefsir usulü tartışmaları, Kur'an'ı anlamada bağlamın rolü, nesh, şefaahat, garanik vakası, abdestsiz Kur'an'a dokunma, reenkarnasyon gibi Tefsir alanında gündem yapılan tartışmalı konular¹¹ kaleme alınmaktadır. "İlahiyatlarda Tefsir Eğitimi Ne Durumda?" başlıklı makalede de fakültelerde takip edilen müfredat programları, öğrencilerin nitelik sorunları, akademik eleman yetiştirmede eksiklikler gibi daha çok eğitim-öğretim problemleri¹² değerlendirmeye alınmakta ve çözüm önerileri sunulmaktadır. Bu çalışmada ise literatürde daha önce yer almayan bir metot takip edilerek Tefsir alanı uzmanlarının bakış açısıyla sorun tespiti, sorunların ele alınış biçimleri, sorunların çözümünde sorumluluk sahipleri ve bu sorunların ele alındığı ortama ilişkin değerlendirmeler yapılmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın temel problemi Tefsir alanı uzmanlarının görüşleri doğrultusunda Kur'an'ın anlaşılması ve yorumlanması temel amacının gerçekleşmesi için ilgili alanda karşılaşılan sorunların tespit edilmesi ve çözümüne dair öneriler getirilmesidir. Bu temel problemten hareketle aşağıdaki alt problemlere cevap aranmaya çalışılmıştır:

✓ Günümüzde Tefsir alanının sorunları nelerdir?

⁹ Sait Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri*, 16 Baskı (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2018).

¹⁰ Muhsin Demirci, *Günümüz Tefsir Problemleri* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2017).

¹¹ Ali Karataş - Yunus Emre Gördük, *Günümüz Tefsir Problemleri* (Ankara: Bilay Yayınları, 2018).

¹² Abdulhamit Birişik, "İlahiyatlarda Tefsir Eğitimi Ne Durumda?", erişim: 27.10.2020 2020, <https://www.ilimdergisi.org/kisa-sorusturma/ilahiyatlarda-tefsir-egitimi-ne-durumda/>.

- ✓ Günümüz Tefsir alanı sorunlarının üstesinden gelme sürecinde kimler, hangi platformlarda, nasıl bir yol izleyerek uğraş vermektedir?
- ✓ Muhteva ile ilgili Tefsir alanı sorunlarının ele alınma sürecinde ortaya çıkan değerlendirmelerin muhatapları kim/ler olmalıdır?
- ✓ Günümüz Tefsir alanı sorunlarının çözümüne dair değerlendirmelerde medyanın konumu nedir?

Yöntem

Nitel bir yaklaşım benimsenen araştırmada durum çalışması deseni kullanılmıştır. Durum çalışmaları, bir veya daha fazla olay ya da olgunun derinlemesine incelendiği araştırmalardır.¹³ Bu araştırmada da günümüzde Tefsir alanı sorunları, çözüm önerileri ve sorunların çözümünde takip edilecek yöntemler derinlemesine incelenmeye çalışıldığı için durum çalışması yöntemi tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Çalışmada konu ile ilgili maksimum çeşitlilik ve derinlemesine bilgi edilmesi hedeflendiği için amaçlı örnekleme türlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme esas alınmıştır.¹⁴Örnekleme belirlenirken maksimum çeşitliliği sağlamak adına farklı Tefsir meseleleri üzerine çalışmaları olan öğretim elemanlarıyla iletişime geçilmiştir. Kendileriyle iletişim kurulan akademisyenlerden gönüllülük esasına göre dönüş yapan 26 öğretim elemanı araştırmacının çalışma grubunu oluşturmuştur. Örnekleme oluşturulan öğretim elemanlarının 1'i kadın 25'i erkektir. Öğretim elemanlarının 2'si "65 ve üstü", 6'sı "41-45", 4'ü "46-50", 6'sı "51-60", 4'ü "25-35" ve 4'ü de "36-40" yaş aralığındadır. 11'i "Dr. Öğr. Üyesi", 7'si "Doçent Dr.", 5'i "Prof. Dr." ve 3'ü "Arş. Gör." olan katılımcıların 5'i "1-5 yıl", 11'i "6- 10

¹³ Şener Büyüköztürk v.dğr., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 11 Baskı (Ankara: Pegem Akademi, 2012), 260.

¹⁴ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 8. Baskı (Ankara: Seçkin Yayınları, 2011), 107-109.

yıl”, 6’sı “11-25 yıl”, 2’si “31-33 yıl” ve 2’si de “39-42 yıl” mesleki deneyime sahiptir. Araştırmada katılımcıların görüşleri “K” kısaltmasıyla verilmiş olup her bir katılımcı bilgisi Tablo1’de verilmiştir.

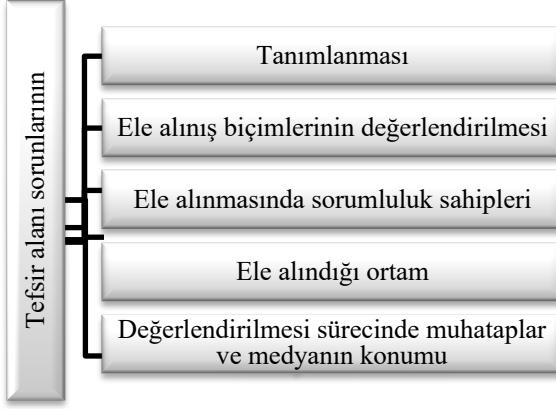
Tablo 1: Katılımcı Bilgisi

Kat.	Cinsiyet	Yaş	Unvan	Den.	Kat.	Cinsiyet	Yaş	Unvan	Den.
K1	Erkek	51-60	Prof. Dr.	31-33	K14	Erkek	46-50	Dr.	6-10
K2	Erkek	51-60	Doç. Dr.	11-25	K15	Erkek	51-60	Prof. Dr.	31-33
K3	Erkek	36-40	Dr.	6-10	K16	Erkek	41-45	Dr.	6-10
K4	Erkek	46-50	Dr.	6-10	K17	Erkek	25-35	Dr.	6-10
K5	Erkek	46-50	Dr.	11-25	K18	Erkek	36-40	Dr.	6-10
K6	Erkek	51-60	Doç. Dr.	6-10	K19	Erkek	46-50	Doç. Dr.	-
K7	Erkek	46-50	Dr.	6-10	K20	Erkek	36-40	Dr.	1-5
K8	Erkek	41-45	Doç. Dr.	11-25	K21	Erkek	41-45	Doç. Dr.	1-5
K9	Erkek	36-40	Dr.	1-5	K22	Kadın	25-35	Arş. Gör	1-5
K10	Erkek	51-60	Doç. Dr.	6-10	K23	Erkek	65/üstü	Prof. Dr.	39-42
K11	Erkek	25-35	Arş. Gör	1-5	K24	Erkek	51-60	Prof. Dr.	11-25
K12	Erkek	25-35	Arş. Gör	6-10	K25	Erkek	41-45	Dr.	6-10
K13	Erkek	41-45	Doç. Dr.	11-25	K26	Erkek	65/üstü	Prof. Dr.	39-42

Veri toplama Aracı

Araştırmanın problemine çözüm üretebilmek için bir veri toplama aracı geliştirilmiştir. Veri toplama aracı geliştirilirken kapsam geçerliğini sağlamak adına öncelikle alanyazındaki çalışmalar taranarak araştırmanın temel problemi ve alt problemleri netleştirilmiştir. Arkasından ifade edilen problemlere dair veri toplamak üzere temalar belirlenmiş, bu temalarla ilgili sorular yazılmıştır. Veri toplama aracındaki temalarla ilgili aşağıdaki Şekil 1 incelenebilir.

Şekil 1: Araştırma Veri Topla Aracının İçerdiği Temalar

Nitel veri elde etmek amacıyla geliştirilen bu formun kapsam geçerliğini sağlamak üzere ilgili literatür taranmış, ayrıca farklı Tefsir alanı uzmanlarının görüşleri alınmıştır. Veri toplama aracının güvenilirliğini artırmak adına veri toplama aracından elde edilen temalar alan araştırması yapma tecrübesi olan üç akademisyenin değerlendirmesine tabi tutulmuş, onlar tarafından da benzer temalar tespit edilmesi üzerine değerlendirme aşamasına geçilmiştir. Hazırlanan veri toplama aracı yapılandırılmış görüşme formu niteliğindedir. Bu sebeple verilerin toplanmasında bire bir görüşmelerin yanı sıra internet üzerinden gönderilen formların katılımcılar tarafından doldurulması yöntemine de başvurulmuştur. Bu yöntemin uygulanmasında öncelikli gerekçe, katılımcıların araştırmaya içten ve samimiyetle katılarak araştırmanın objektifliğini temin etmek olmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler Şekil 1’de yer alan temalar ve araştırmanın alt problemleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmiş, elde edilen veriler literatürde yer alan farklı çalışmalarla da karşılaştırılarak

betimsel olarak analiz edilmiştir. Betimsel analizinin bir gereği olarak zaman zaman katılımcıların görüşlerine aynen yer verilmiştir.¹⁵

Bulgu Ve Yorumlar

Tefsir alanındaki uzmanlara veri toplanması ve dinin emir ve yasaklarına muhatap kılınan Müslümanlara dinin anlaşılması noktasında destek bağlamında yapılan bu araştırmada elde edilen bulgular Şekil 1'deki temalar çerçevesinde ele alınarak değerlendirilmiştir.

1.Tefsir Alanı Sorunlarının Tanımlanması

Günümüz Tefsir meselelerinin tespiti ve çözümüne dair farklı çaba ve arayışlardan söz edilebilir. Tefsir alanı ile ilgili düzenlenen çeşitli kongre, sempozyum ve koordinasyon toplantısı gibi ilmî toplantıları bu bağlamda değerlendirilebiliriz. İlki 2005 yılında Van'da yapılan ve her yıl farklı bir ilde düzenlenen seri Tefsir Akademisyenleri Koordinasyon toplantılarının, sonuncusu (16.) Şanlıurfa'da düzenlenmiştir. Bu toplantılarda "Kur'an Tasavvuru Problemi", "Kur'an-ı Kerim Işığında İnsanî ve Sosyal Gelişim", "Medya ve Kur'an", "Kur'an ve Sahabe", "Akademik Tefsir Çalışmaları", "Kur'an ve Hayat" gibi daha çok günümüzde tartışılan konular ele alınıp değerlendirilmiştir.¹⁶

Araştırma kapsamında katılımcılardan Tefsir alanı sorunlarını tanımlamaları için "Tefsir alanında araştırma yapan bir akademisyen/öğretim üyesi olarak, size göre günümüzde çözüm bekleyen temel Tefsir problemleri nelerdir?" sorusu yöneltilmiştir. Soruya verilen cevaplar birlikte incelendiğinde, Tefsir alanıyla ilgili metodoloji (n=10), Kur'an'ın anlaşılma kaygısı (n=9), bu ilimle iştigal edecek kişilerin yeterlikleri (n=5), Tefsir konularının güncellenmesi (n=6), Kur'an'ın tarihselliği

¹⁵ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 224.

¹⁶ Geniş bilgi için bk. Tuncer, "Tefsir Koordinasyon Toplantıları", 143-148; Sakin Taş - Samed Yazar, "İlahiyat Fakülteleri XIV. Tefsir Anabilim Dalı Koordinasyon Toplantısı ve "Geçmişten Günümüze Tefsir İlimi: Konusu, Hedefi ve Sınırları Paneli", *Hittit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/32 (2017), 771-786; İsmail Çalışkan, "XV. Tefsir Anabilim Dalı Koordinasyon Toplantısı ve Kur'an ve Hayat Sempozyumu (11-12 Mayıs Samsun)", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 22/1 (2018), 755-761.

(n=3), Kur'an'a olan bağlılık (n=4) ve Tefsir konularının ele alınmasında kullanılan dil ve üslup ile ilgili konulara (n=2) dikkat çekilmiştir.

Malum olduğu üzere bilim, özünde anlama, açıklama ve kontrol altına alma işlevlerini barındırır.¹⁷Tefsir bilimi de Hz. Peygamber döneminden itibaren Kur'an'ın anlaşılması ve açıklanmasını kendisine hedef edinmiştir. Tarihsel süreçte günümüze kadar birçok mesele tartışılmış, bu tartışmalar sonucunda bu meselelerin çözümüne ilişkin belli başlı görüşler ortaya çıkmıştır. Bu durumu K16 aşağıda yer alan ifadeleriyle dile getirmiştir:

Aslında Tefsire dair günümüze gelinceye dek bu gök kubbe altında söylenmedik söz kalmamış gibidir. Tarihi süreç içerisinde Kur'an'ın metin yapısından, nüzul sürecinden, derlenmesinden ve Arap dilinin yapısından dolayı kaynaklara geçen rivayet farklılıkları sebebiyle ayrıca bölgesel ve mezhebi farklılıklardan dolayı Kur'an'ın yorumlanması noktasında bazı farklılıklar ortaya çıkmış ve bunlar yazılı olarak temel kaynaklarda tartışılmıştır...

Araştırmaya katkı sunan öğretim üyelerinden bir kısmı Tefsir alanının öncelikle üzerinde durması gereken konunun -bilimselleşme süreciyle ilişkilendirilebilecek- metodoloji/usul konusu olduğunu ifade etmiştir (n=10). Bu probleme K22, "Kur'an'a geleneksel ve modern yaklaşımların önemli farklılıklar arz etmesi ve neticede Tefsirin bir ilim olarak yöntem noktasında bazı zaafalarının bulunması" sözleriyle değinirken; bu doğrultuda görüş belirten K17, metodoloji sorununa şu ifadelerle işaret etmiştir:

Tefsirin mahiyetinin belirlenmesi, Tefsirin usulünün geliştirilmesi, lisansta okutulan ortak tarih ve usul kitaplarının belirlenmesi, Tefsir tarihinde araştırılmayı bekleyen alanlara yönelmesi... Mesela Osmanlı Tefsir mirası ayet Tefsirleri sure Tefsirleri şerh ve haşiyeler, erken dönemde Tefsirin gelişimi ve bu konudaki oryantalisttik çalışmaların incelenmesi, yorum problemiyle ilgilenilmesi bu süreçte de usul belagat semantik dil

¹⁷ Zeki Salih Zengin - Fatma Arpağuş, "Bilim ve Bilimsel Yönteme Giriş", *Bilimsel Araştırma Süreçleri Yöntem, Teknik ve Etiğe Giriş* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2018), 26.

felsefesi ve özellikle felsefi hermenötikdâhil olmak üzere modern metin yorum teorilerinin incelenmesi, kıssaların arkeolojik verilerin ve iddiaların çok daha fazla dikkate alınarak yorumlanması...

Bilimselleşme süreciyle ilgili temel problemlerden biri de Kur'an'ın anlaşılma çabası ve bu çaba doğrultusunda istenen düzeyin yakalanamadığı düşüncesidir. Katılımcılardan azımsanmayacak bir çoğunluğu bu konuya işaret etmiştir (n=9). K19, geçmişten günümüze Kur'an'ın anlaşılma çabasının hep var olduğunu ve bu süreçte farklı yorum biçimlerinin ortaya çıktığını şu sözleriyle ifade etmiştir:

Kur'an'ın maksad-ı ilahiye uygun olarak anlaşılmasına yönelik olarak farklı ekoller ortaya çıkmış ve Kur'an'ın yorumlanmasına çalışmışlar, her ekol kendi perspektifinden meseleleri ele almış ve yorumlamıştır. Bu doğrultuda günümüzde çözüm bekleyen temel Tefsir problemlerinden biri de Kur'an'ın 'doğru' bir şekilde anlaşılması ve anlatılması için nasıl bir metot ya da metotlar izlenmelidir? sorusudur.

Bir bilim dalının çalışma alanındaki problemleri ele almasında yukarıda ifade edilen yöntem ve anlama çabasının yanı sıra bu süreci yönetecek bilim adamlarının yetkinliklerinin de dikkate alınması gerekir. Araştırmaya katkı sunan ve bu meseleye işaret eden Tefsir alanı uzmanlarından (n=5) K15, Tefsir alanında araştırma yapan bireylerin bilgi birikimi ve koordinasyonuna aşağıdaki sözleriyle vurgu yapmıştır:

Tefsirle ilgili çalışma yapanların çözüm bekleyen meselelerin üstesinden gelecek bilgi birikimine sahip olmaları gerekir. Bu doğrultuda alanda çalışacak olanlara alt yapıyı sağlayacak bir program ve gerekli imkânlar sağlanmalıdır. Tefsir alanında çalışma yapanların koordinasyonu sağlanmalıdır...

Bu problemin akademik bakış açısına da yansıdığını ifade eden K20, ilgili alanda çalışma yapabilecek yeterliğe sahip olmayan bireylerin farklı gerekçelerle alana dâhil edildiklerinden aşağıdaki beyanıyla bahsetmiştir:

...İkinci en önemli problemin (aslında akademi camiasının genel problemidir) akademik tez adı altında yaptırılan çalışmalarda (yüksek

lisans ve doktora) kalite problemi olduğu kanısındayım. Yapıtılan tezlerin 'Körler sağırlar...' anlayışı ile dost ilişkileri çerçevesinde değerlendirilerek kabul edilmesi ve yetkinliği tartışmalı kişilerin akademi içerisine dâhil olmalarıdır. Arapçası yeterli olmayan (hatta hiç olmayan) kişilerin belli bir ölçü olmadan Yüksek lisansa alınmaları...

Genel eğitim ilkelerinden biri de güncelliktir.¹⁸ Bireyin öğrenim faaliyetlerinde kendisine yakın olan ve kendi yaşamında anlam ifade eden olay, olgu ve kavramların kullanımı, konuya ilgi duyma ve onun algılanması açısından önemlidir. Bu doğrultuda Tefsir problemleriyle ilgili konuşulanlardan biri de alanın sorunları ve bu sorunların tartışılmasında kullanılan dilin güncelliği konusudur. Bu yönde görüş belirtenlerden biri olan K21, "Kanımca bu alanda temel problem günceli yakalayamamaktır. Tefsirde tartışılan birçok konu geçmişte tartışılmış konular. Bizim şu anda tartışacağımız konular daha çok toplumsal konular olması gerekir diye düşünüyorum." ifadeleriyle konuşulan ve tartışılan Tefsir konularının güncelleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. K1 de benzer ifadelerle bu konudaki kaygısını ortaya koymuştur.

Diğer yandan günümüzde konuşulması gereken konuları K23, "Kur'an'ın sünnete olan ihtiyacı, Kur'an fıkı, tesettür, kadının Kur'an'daki konumu, Kur'an ve tarihselliği safsatası, oryantalizmin yeneden ele alınması" sözleriyle ortaya koyarken, K1, "Tefsirin en önemli sorunu Tefsirin Kur'an'dan kopuk hale getirilmesidir. Kur'an kavramlarının içini Kur'an'ın doldurduğu gerçeğinin görmezlikten gelinmesi de problemlerden birisidir." ifadeleriyle Tefsir alanında Kur'an'dan uzaklaşıldığını bir sorun olarak dile getirmiştir.

Gerek her yıl düzenlenen Tefsir akademisyenleri toplantılarında, gerekse bu toplantılar çerçevesinde gerçekleştirilen sempozyumlarda Kur'an'ın doğru anlaşılmasına yönelik ele alınan konu başlıkları ile bu çalışmada katılımcıların daha çok üzerinde durduğu günümüz Tefsir

¹⁸ Onur Köksal, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, 3. Baskı (Konya: Eğitim Yayınevi, 2017), 15-16.

meselelerinin tanımına ilişkin verilerin büyük ölçüde örtüştüğü, benzer başlıklardan oluştuğu görülmektedir.

2.Günümüz Tefsir Alanı Sorunlarının Ele Alınış Biçimlerinin Değerlendirilmesi

Araştırmada bir önceki başlıkta ifade edilen sorunların ele alınış biçimleriyle ilgili veri toplamak üzere katılımcılara “Size göre Tefsir problemlerine çözüm üretmek adına bir kaygıdan söz edilebilir mi?”, “Söz konusu problemlere çözüm üretmede nasıl bir yöntem/uygulama/yol haritası takip edilmektedir?” ve “İfade ettiğiniz bu yöntem/uygulama/yol haritası size göre yeterli midir? (Hali hazırda var olan durumu değerlendirebilir misiniz?)” soruları yöneltilmiş, alınan cevaplar farklı başlıklar altında incelenmiştir.

122 Tefsir alanı sorunlarının çözümü konusunda ilim camiasında büyük
OMÜİFD ölçüde bir çabanın olduğu muhakkaktır. Yazılan yüzlerce Tefsir eseri, ilmi düzeyde kaleme alınan makaleler, konulu Tefsir kitapları, sempozyum, açık oturum ve çalıştaylar bunun açık göstergeleridir. Ancak bu tür ilmi faaliyetleri gereksiz gören, selefın üzerinde durduğu ve açıkladığı hususları yeterli gören bir anlayış da yok değildir. Örneğin ümmî bir topluma gönderilen ümmî bir peygamberin onların anladığı dille (Arapça) gönderildiğini iyetlerle desteklemeye çalışan ve Kur’an’ın, onların alışık oldukları konuların dışına çıkmadığını ifade eden Şatbî, selef âlimlerinin, Kur’an’da mevcut ilimler dışında başka ilimler aradıklarına ve bu kabil meselelerle alakalı kitaplar kaleme aldıklarına ilişkin bize ulaşan herhangi bir eser olmadığını bildirmektedir.¹⁹ 19. asırdan itibaren Şatbî’nin yıllar önce neden olduğu durgunluğun yerine artık ilmî bakış açısıyla Tefsirler yazılmaya başlanmıştır. Bunların bazıları tüm Kur’an’ı kapsayan hacimli eserlerden meydana gelirken, bazıları da konulu Tefsir adı altında müstakil eserlerden oluşmaktadır.²⁰

¹⁹ Ahmet Akbaş, “Bilimsel Tefsire Dair Tartışmaların Güncel Değeri”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/15 (2016), 83.

²⁰ Bu eserlerden bazıları; Şevkânî’nin *Fethu’l-kadîr’i*, Seyyid Ahmed Han’ın (ö. 1898) *Tefsîru’l-Kur’an’ı*, Tantavî Cevherî’nin (ö. 1940) *el-Cevâhîr fî tefsîri’l-Kur’an’ı*, Muham-

Araştırmaya katkı sunan katılımcılara sorulan “Size göre bu Tefsir problemlerine çözüm üretmek adına bir kaygıdan söz edilebilir mi?” sorusuna verilen cevaplar birlikte değerlendirildiğinde üç tür yaklaşım olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki söz konusu problemlerin çözümüne dair bir kaygının var olduğu düşüncesi (n=10), ikincisi böyle bir kaygının olmadığı ifade edilmesi (n=5), üçüncüsü ise böylesi bir kaygının sınırlı ve yetersiz bir düzeyde olduğu düşüncesidir (n=6).

Sorunların çözümü kapsamında bir kaygının varlığına dair görüş belirtenlere örnek olması bağlamında K25’in, “Bunu bir problem olarak görenlerin kaygısından söz edilebilir.” ve K16’nın “Elbette bu konuda bir kaygıdan bahsedilebilir.” görüşü dikkat çekmektedir. Böylesi bir kaygıda insan faktörünün göz ardı edilmemesi gerektiğini K19, “Evet bu probleme çözüm üretmek adına şöyle bir kaygı vardır diyebiliriz: Kur’an’ı asrın idrakine söyletme çabasıyla en doğru yöntemi bulduğumuzu farz etsek ya da tespit etsek bile netice itibarıyla Kur’an’ı yorumlayacak olan yine insandır ve o da kaçınılmaz olarak öznelliğinden sıyrılamayacaktır.” sözleriyle vurgulamıştır. K10 ise ifade edilen kaygının olduğunu ancak bunun çözüme yansımadığını “Bu konuda gerçekten bir kaygı durumu vardır. Fakat çözüm adına bir kaygı bütünsel olarak yoktur.” şeklindeki beyanıyla dile getirmiştir.

Sözü edilen kaygının sınırlı düzeyde olduğunu ifade edenlerden K15, bu durumu “Tek tek veya cılız ve sessiz söylemlerin dışında bir gayretten bahsetmek söz konusu değildir.” sözleriyle ortaya koyarken K14, “Bu kaygının derecesi her akademisyene göre değişmekle beraber böyle bir kaygının oluşması için de adımlar atılmalıdır. Allah’ın dininin doğru bir şekilde anlaşılması ve insanlara Allah’ın mesajının doğru olarak ulaştırılması konusunda en yetkin kişiler pasif olurlarsa uhrevi bir sorumluluk da yüklenmiş olurlar.” şeklindeki sözleriyle yeterli düzeyde

med Hamdi Yazır’ın (ö. 1942) Hak Dini Kur’an Dili, Mustafa el-Merâğî’nin (ö. 1952) Tefsîru’l-Merâğî’si, İbnÂşûr’un et-Tahrîrve’t-tenvir’i, Muhammed İzzet Derveze’nin (ö. 1984) Tefsîru’l-hadîs’idir. Daha geniş bilgi için bk. İsmail Çalışkan, Tefsir Tarihi (Ankara: Bilay Yayınları, 2019), 245-255.

olmayan bu kaygının alanda araştırma yapan kişilere manevi bir sorumluluk yüklediğinden söz etmiştir.

Problemlerin çözümüne dair bir kaygının olmadığını ve bu durumun uzun yıllar devam edeceğini K20, "Akademik camiada böyle bir kaygı olduğu kanısında değilim. Bu kaygının olmaması ve kendi başınalığın devam etmesi bu problemlerin daha uzun yıllar büyüyerek devam edeceğinin göstergesidir." sözleriyle beyan etmiştir. K1 ise "Kaygım üst düzeydedir. Çünkü derslerde Tefsir yapılmıyor; asırlar önce yapılan Tefsirlerin Arapça metin okunması ile yetiniliyor." sözleriyle kendi kaygısını belirterek Tefsir öğretimi ile ilgili sorun çözmeye dönük bir endişenin yoksunluğundan duyduğu rahatsızlığı dile getirmektedir.

Araştırma kapsamında katılımcılara "Söz konusu problemlere çözüm üretmede nasıl bir yöntem/uygulama/yol haritası takip edilmektedir?" sorusuyla Tefsir alanı sorunları ele alınırken nasıl bir yol izlendiği konusunda fikirleri alınmıştır. Elde edilen veriler birlikte değerlendirildiğinde dikkat çeken başlıklar, Kur'an metninin merkeze alınması (n=4), iyi bir Arapça dil eğitiminin alınması (n=3), disiplinler arası bir yaklaşım benimsenmesi (n=2), süreçte etkisi olan herkesin birlikte hareket etmesinin gerekliliği (n=6), benimsenen belli bir yöntemden yoksun olma durumu (n=4), sorunların çözümünde geçmişten referans alan ve günün şartlarını dikkate alan bir yaklaşımın benimsenmesinin gerekliliği (n=2), yüksek din öğretimi veren kurumlardaki bürokratik ve etik bazı sorunlardır (n=3).

Tefsir sorunlarının çözümü konusunda Kur'an metninin merkeze alınması, Arapça dil öğretiminin önemi ve öğrenci özelliklerinin dikkate alınmasının gerekliliği bağlamında bir değerlendirme yapan K1, görüşlerini aşağıdaki ifadeleriyle sunmuştur:

Tefsir metinleri elbette çok önemlidir ancak daha önemli olan Kur'an metninin derslerde merkeze alınmasıdır. Öğrencilerimizin derse önceden hazırlanarak gelmesi sağlanmalıdır. Mutlak surette Kur'an meali bir kaç defa okunmuş olarak derslerde Kur'an ile doğrudan iletişim sağlanmalı-

dır. Öğrencilerimizden hafız olanlara özel ders imkânı verilmeli, bütün öğrencilerimize klasik Arapça bilgisi mutlaka kazandırılmış olmalıdır. Fakültede yeterli klasik Arapça öğretilmesi öğrencilerin başka yerlere gitmesini de engellemelidir. İlahiyat öğrencisi dili de dini de fakültelerinde öğrenmelidir...

Söz konusu sorunların çözümünde kurumsal bir bakış açısının olması gerektiğini ifade eden K15, Tefsir alanında kararlar verecek bir üst kurul kurulması önerisini şu sözleriyle dikkate sunmuştur:

Geçmişten günümüze asırlarca üretilen ve farklı yönelişler tarafından ortaya konulan çalışmalar önce genel sonra özele inilerek araştırılması yolları denenmelidir. Yüz yıllar, yönelişler, akımlar kendi içlerinde ve daha detaylı çalışmalarla bu uygulama genişletilebilir. Tefsirle ilgili konuların tespiti ile ilgili bir üst kurul oluşturulmalıdır. Araştırmacılardan, Tefsir alanına katkı sağlama adına oluşturulacak üst kurul tarafından belirlenecek konulardan eğilim ve yönelişlerine uygun olanlarının çalışmaları sağlanmalıdır...

K16 da "... Diyanet ve ilahiyatlar işbirliği içerisinde ulusal ve uluslararası düzeyde belli heyetler oluşturarak daha sistemli ve verimli çalışmalar yapabilirler." sözleriyle diyanet-ilahiyat işbirliğine vurgu yaparak sistemli bir çalışmaya işaret etmiştir. Kurumsal yapı bağlamında değerlendirme yapan K20 de lisansüstü eğitimde niteliğin artırılması adına tez jürilerinin YÖK tarafından belirlenmesi gerektiğini "...doçentlik jürisinin YÖK tarafından belirlenmesinde olduğu gibi yüksek lisans ve doktora jürilerinin de YÖK tarafından bağımsız olarak belirlenmesi bu durumu %90 oranında değiştirecektir." sözleriyle dile getirmiştir.

K10, "Sivil ve akademik alanda yetkin hocaların katılımıyla ve herkesin tez-antitez yöntemiyle iştirak edeceği, konuşulmayan bir alanın kalmayacağı bir yöntem izlenmelidir..." sözleriyle Tefsir meselelerin kolektif bir anlayışla konuşulmasının gerektiğini belirtirken, K4, "disiplinler arası alanında uzman kişilerin işbirliği sağlanmalı" ifadesiyle disiplinler arası bir yaklaşımın benimsenmesini, K7 de "parçacı ve şahsi çaba-

lar gözlenmektedir. Bu da sonuç bazlı bir durum ortaya koymuyor.” görüşüyle çabaların daha bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini salık vermiştir.

Konu ile ilgili alanı adına özeleştiri yapan K26, “Tefsir akademisyenleri arasında belli orandaki akademisyenler hariç, genelinin söz konusu problemlere çözüm arama diye bir derdinin olduğunu düşünmüyorum. Zira her hangi bir yol haritası bulunmuyor. Bunun en güzel örneği, Tefsir Anabilim Dalı Koordinasyon toplantılarında bu konulara yer verilmeyişi veya yeterince yer verilmeyişidir.” sözleriyle sorunların çözümüne ilişkin belli bir gayret ya da yöntemin yoksunluğuna vurgu yapmaktadır.

Katılımcıların varlığından söz ettiği Tefsir alanı sorunlarının ele alınması sürecinde işe koşulan uygulamaların ne kadar fonksiyonel olduğunu tespit etmek üzere katılımcılardan “İfade ettiğiniz bu yöntem/uygulama/yol haritası size göre yeterli midir? (Hali hazırda var olan durumu değerlendirebilir misiniz?)” sorusuyla bir değerlendirme yapmaları istenmiştir. Katılımcıların yarından fazlası bir önceki başlıkta ifade ettikleri sorun çözme yöntemlerini yetersiz görmüştür (n=16). Bunun yanında katılımcılardan bir kısmı ilgili yöntemleri kısmen yeterli görürken (n=5) azınlıkta kalan bir kısmı da yeterli olduğunu ifade etmiştir (n=4).

Tefsir alanı sorunlarının çözümüne dair çaba ve yöntemleri yetersiz gören katılımcılardan K1, bu yöndeki kanaatini “Mevcut durumu hiçbir şekilde doğru ve yeterli görmüyorum...”, sözleriyle K8 ise “Yeterli olmadığı açık. Metot ve intizam içinde yazılıp çizilmesi gerekir. Yolun ortasından değil başından yani vahiy olgusundan başlamak gerekir.” şeklindeki beyanıyla vurgulamıştır. Yöntem ile ilgili sorunun ilgili alanda yapılan çalışmalarındaki koordinasyonsuzluğa bağlı olduğunu düşünen katılımcılardan K10, “Bu günkü durum karmaşa doludur. Siviller ayrı, academia ayrı, diyanet ayrı tellerden çalmaktadır.” İfadeleriyle düşüncesini açıklarken benzer bir tespiti K15, “Şu anki durum; dağınık, birbirinden habersiz ve hangi maksadın gerçekleştirileceği konusunda net olmayan çalışmalardan söz edilebilir.” sözleriyle yapmıştır.

Bu konuda yapılan tespitlerden biri de teorik önerilerin pratiğe dökülemediği yönündedir. Bu doğrultuda ilgili sorunların çözüme kavuşturulmada başarısız olduğunu K21, "... Teorik olarak ortaya konan çözümlerin pratiğe yansması önem arz etmektedir. Toplumun içerisine girilerek bizzat alanda uygulama yapılması gerekmektedir." sözleriyle dile getirirken K17, "Şu anki durumu çok sağlıklı görmüyorum çoğumuz yaptığımız işin hakkını vermiyoruz ben de dâhil. Önerim sorunların farkında olmak önce. Sonra iyi çalışmalar yapmak. Titil kaygısından ziyade iyi eser ortaya koyma kaygısı taşırsak iyi şeyler çıkar zannediyorum" sözleriyle samimiyet vurgusu yapmıştır.

Tefsir meselelerinin çözümüne dair yöntemleri kısmen yeterli gören katılımcılar, başarıya ulaşmada bazı özel şartların yerine getirilmesini önermektedir. K14, "Bir akademisyen Kur'an'daki dinamizmi diriltici ruhu Allah'ın dinini dert ve dava edinerek doğru anlama ve insanlığa ulaştırma misyonuna sahip olmazsa bu konuda başarı da sağlamayacaktır. Sadece akademik kaygılarla yürütülecek çalışmalar yeterli netice veremeyecektir." ifadeleriyle bu şartı Kur'an'ı doğru anlama olarak ifade ederken, K7 ise "... sorunların tespiti ve çok geniş halk kitlelerine ulaşma noktasında bir takım çekincelerin var olması" ifadesiyle daha genel bir değerlendirme yapmıştır.

Tefsir meselelerinin çözümüne dair yöntemleri yeterli göre K22, "Tefsir koordinasyon toplantıları ve bunların çıktıları olarak yapılan yayınlar düşünüldüğünde yeterlidir" sözleriyle akademik çalışmaların yeterliliğine değinmiştir.

Bu tema altında ulaşılan bulgulardan hareketle -her ne kadar tarihten günümüze gelen bir Tefsir Usulünden söz edebilirsek de- günümüzde ilgili alandaki etki boyutunun artması için metodoloji konusunda sistemli bir düşünmenin gerekliliğinden söz edilebilir. Bu düşünme faaliyetinin kapsama alanına tarihsel verinin güncel taşınmasında karşılaşılan sorunlar, temel kaynaklara ulaşmada alan uzmanlarının -dil başta olmak üzere- yeterlilikleri ve ilgili alanda çalışma yapanların birbirleri ve diğer disiplinlerle olan etkileşimi gibi dikkate değer konular girmektedir.

3.Tefsir Alanı Sorunlarının Ele Alınmasında Sorumluluk Sahipleri

İlgili literatür incelendiğinde Tefsir alanı sorunlarının çözümü için çaba sarf edenlerin öncelikle Kur'an'ı anlama ve anlamlandırma konusunda ilmî kariyerinin nitelikli olması temel şart olarak görülmektedir. Bu bağlamda geçmişte bazı âlimler öyle ağır şartlar ileri sürmüşlerdir ki, adeta kimse Kur'an'ı yorumlayamaz gibi bir sonuç ortaya çıkmıştır. Müfessir için öngörülen hayali şartların yanı sıra abartılarak bir tek şart bile maddele bölünerek ayrı ayrı şartlanmış gibi gösterilmiştir. Meselâ "müfessirin Kur'an dili olan Arapçayı bilmesi şarttır" ifadesi yerine Arapçanın alt kolları olan Sarf, Nahiv, Bedi', beyan, Meâni gibi ilimleri bilmesi şart koşulmuştur. Kur'an'ı anlamaya, Tefsir meselelerini çözmeye çalışacak kişilerin karşısına bu şartların çıkarılması, zamanla Müslümanları Kur'an'dan uzaklaştırarak çeşitli cemaat ve grupların insafına teslim etmiştir.²¹

128

OMÜİFD

Araştırmaya konu edilen alan özelinde karşılaşılan sorunların çözüme ulaştırılması adına mesuliyetin kim ya da kimlere ait olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmaya destek veren katılımcıların Tefsir meselelerinin çözümünde sorumluluğun kime ait olduğuna dair düşünceleri "İfade ettiğiniz günümüzdeki bu en önemli Tefsir problemlerinin çözümünden kim/kimler/hangi kurum sorumlu olmalıdır? Değerlendiriniz." sorusuyla alınmaya çalışılmıştır. Katılımcılardan gelen görüşler birlikte değerlendirildiğinde YÖK (n=2), ilahiyat fakülteleri (n=11), TefsirAnabilim Dalı uzmanları(n=8), akademik camia (n=6) olmak üzere üniversite düzeyinde; Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) (n=10) , Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (n=5) ve gönüllü kişi ya da kuruluşlar olmak üzere uygulamaya dönük; İlahiyat fakülteleri özelinde Üniversite-DİB-MEB arasında olması gereken işbirliğinin önemine dair (n=10) tespitlere ulaşılmıştır.

K7, Tefsir meselelerinin çözümünde özverili bir çalışmanın etkili olacağını "Temelden başlayıp yukarıya doğru bir seyir takip edilmelidir.

²¹ Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri*, 24.

Gönülden gelen hiç bir dünyevi kaygı duymayan bir çalışmanın zaruri olduğunu düşünüyorum.” ifadeleriyle değerlendirirken; K18 de ilgili sorunların çözümünün iyi eğitilmiş bilim adamlarının sorumluluklarını yerine getirmesiyle mümkün olacağını “hem geçmişini hem de günü iyi bilen her ilim adamı üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmelidir, kurumlarla bu iş olmaz.” ifadesiyle beyan etmiştir.

Katılımcılardan bir kısmı, Tefsir alanındaki sorunlara çözüm üretmede ilgili alan uzmanlarına gerekli imkânların sağlanmasıyla mümkün olacağını ifade etmiştir. K13, bu yöndeki görüşünü “Özgün fikirlerin oluşmasında en önemli katkı Tefsir akademisyenlerinden gelmeli, bu fikirlere destek verme ya da fikir sahiplerini destekleme başta Diyanet İşleri Başkanlığı ve İlahiyat Fakültesi dekanlıkları olmak üzere devlet yetkililerinden gelmelidir.” sözleriyle ortaya koyarken, K20 benzer tespitleri “Akademik camia daha çok özgürlükler alanı olmak zorundadır. Bu itibarla akademisyenlerin kendi alanlarına çok müdahale etmeden, çalışmalarını kalitesini artırma hedefli YÖK’ün bu çalışmalar için inisiyatif alınması gerektiği kanaatindeyim.” sözlerinde görüldüğü gibi akademisyenin özgürlüğüne vurgu yaparak dile getirmiştir.

Tefsir alanında nitelikli çalışmalar yapılabilmesi için K26’nın “Her Tefsir akademisyeni kendini bu konuda sorumlu hissetmeli ve sorunların tespiti ve çözüm yollarını bulma koşunda çaba göstermelidir.” ifadesiyle her Tefsir alanı akademisyeninin, K1’in “Öncelikle Anabilim dalımız beraberinde bölüm başkanlığımız sorumluluk almalı, öğretim elemanları arasında ders içerikleri ve ders işleniş metodunun belirlenmesi ihmal edilmemelidir.” sözleriyle de başta Temel İslam Bilimleri Bölüm Başkanlığı olmak üzere Tefsir Anabilim Dalının inisiyatif alması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Şimşek, günümüz Tefsir meselelerini çözecek olan kişilerin sahip olması gereken vasıfları “Öncelikle Kur’an dilinin Arapça olması nedeniyle Arapçaya vakıf olmak”, “Hz. Peygamber’in sünnetini, Kur’an’a dair açıklamalarını bilmek”, “Sağlam bir itikada ve sorumluluğu vicdanında hisseden bir kişiliğe sahip olmak”, “Kur’an’ın genel muhtevasına vakıf

olmak” ve “Çağının insanını, bu insanın problemlerini ve çağına hâkim düşünce sistemlerini bilmek” olarak sıralamıştır.²²

Araştırmada elde edilen veriler ve alanyazındaki farklı çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde Tefsir meselelerinin çözümünde Kur’an ve Hadis bilgisi özelinde alan bilgisi, dil yeterliliği, çağın ilmî gelişmelerini takip edebilen, temsil kabiliyeti olan kişi ve kurumların görev alması gerektiği söylenebilir. Bu yeterliliklere sahip bireylerin yetiştirilmesinde örgün ve yaygın eğitimde bir farkındalığın oluşturulmasından söz edilebilir. Bu bağlamda örgün eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik uzmanlarının gözetiminde mesleki rehberlik faaliyetlerinin yürütülerek bireyin çalışmak istediği alanı mümkün olan en kısa sürede tespit ederek bu yönde yeterliliklerini artırması için kendisine destek olunması sağlanmalıdır.

4.Tefsir Alanı Sorunlarının Ele Alındığı Ortam/Muhatap

130

OMÜİFD

Günümüzde Tefsir alanının konusuna giren birçok mesele TV programları başta olmak üzere medya aracılığıyla konuşulmakta ve/veya tartışılmaktadır. Medya aracılığıyla bireyin dini bilgi ve anlayışında doğrudan etkisi olan Kur’an’ın anlaşılmasına odaklanan Tefsir ilminin alanına giren sorunların nasıl bir bilişsel temele sahip olduğu kestirilemeyecek muhatap kitlesi önünde konuşulması bazı soru işaretlerini bünyesinde taşımaktadır. Bu soru işaretleri ile ilgili kaygının bertaraf edilmesi adına araştırmada katılımcıların Tefsir meselelerinin nasıl bir ortamda konuşulması gerektiği hususundaki görüşleri kendilerine yöneltilen “Size göre bu gibi meselelerin konuşulması hangi ortamlarda yapılmalıdır?” sorusuyla tespit edilmiştir.

Bu tema altında verilen cevaplar birlikte değerlendirildiğinde ön plana çıkan görüşün söz konusu konuşmaların bilimsel bir kaygıyla akademik ortamlarda yapılması gerektiği yönündedir (n=20). Bununla birlik-

22 Şimşek, Günümüz Tefsir Problemleri, 23-29. Karşılaştırma için bk. Muhammed Reşid Rıza, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm (el-Menâr) (Kahire: Dâru'l-Menâr, 1366/1947), 21-24; Mesut Kaya, “Dönemsel İlmî Şartların Müfessirin Donanımı Üzerindeki Belirleyiciliği - Klasik ve Modern Dönem Mukayesesi”, Marife 13/3 (2013).

te katılımcıların bir kısmı tarafından ifade edilen türde konuşma ve tartışmaların mümkün olduğunca medya önünde yapılmamasının (n=5) ve yapılacak bilgilendirmelerin halkın anlayışı nispetinde olmasının gerekliliği (n=5) beyan edilmiştir.

Bu kapsamda dile getirilen görüşlere K2'nin "Akademisyenlerin bulunduğu özel oturularda..." , K13'ün "İlim dünyası kendi arasında istişare etmeli ve tartışmalıdır. Medyaya malzeme olmaktan kaçınılmalıdır." ve K20'nin "Bu gibi meselelerin öncelikli konuşulma yerleri fakülte kurulları sonra dekanlar toplantıları ve en nihayetinde YÖK danışma kurulunda konuşulmalıdır. Halkın önünde TV'lerde bu veya başka dini meselelerin konuşulması dini anlayışın ve toplumun akademiye bakışı açısından cinayet niteliğindedir." ifadeleri örnek olarak verilebilir.

Tefsir alanı sorunlarının ele alınış sürecinde medyanın konumunun netleştirilmesi de önemlidir. Günümüzde kitle iletişim araçlarının gelişimi sayesinde istenen pek çok kitleye rahatlıkla ulaşılabilmektedir. İnsanlar da dilediklerinde sanal ortamlar vasıtasıyla dini bilgilere erişebilmekte, uzman şahsiyetlerden istifade edebilmektedirler. Eskiden sadece camilerde, medrese ve dini eğitim veren kurumlarda öğrenilebilen dini bilgilerden medyanın sağladığı imkân sayesinde artık ev ve ofis ortamında haberdar olunabilmektedir.²³ Böylece iletişimin gelişmesi ile dini ilke ve esasların anlatımını zenginleştiren pek çok imkân ortaya çıkmış ve bu sayede dini görüşler daha fazla kitlelere ulaştırılabilir hale gelmiştir. TV kanallarındaki dini içerikli yayınlar halkın dini tutum, davranış ve algıları üzerinde hatırı sayılır bir etki bıraktığı muhakkaktır. Tüm kamuoyu tarafından bilinmektedir ki, bir şeyin ne olduğundan çok nasıl algılandığı önemlidir. Dolayısıyla din de nasıl algılanırsa inananların hayatına o

²³ Mustafa Arslan, "Kitle İletişim Araçları, Medya ve Din İlişkisi Üzerine", *Birey ve Toplum* 6/11 (2016), 17.

şekilde yansımaktadır ve dinin algılanmasında pek çok faktör devreye girmektedir ki, TV programları da bunlardan birisidir.²⁴

Din eğitimi faaliyetlerinde kolaylaştırıcı bir etkiye sahip olan medyanın araştırma konusu olan Tefsir meseleleri için de olumlu katkıya imkân sağlama durumu, “Bu tartışmalar/konuşmalardan halk ne kadar haberdar olmalıdır?/edilmelidir?” sorusuyla tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların azınlıkta kalan bir kısmı (n=3) “evet” cevabını vererek halkın ilgili tartışmalardan koşulsuz haberdar edilmeleri gerektiğini, yarıya yakını (n=11) “hayır” cevabını vererek koşulsuz haberdar edilmemeleri gerektiğini söylerken büyük bir çoğunluğu (n=12) ise halkın haberdar edilmesi gerektiğini “sadece sonuçlardan olmak üzere”, “seviyeleri dikkate alınarak”, “ilgili oldukları konuyla ilgili” gibi bazı şartlar belirterek imkân dâhilinde görmüştür.

132

OMÜİFD

Tefsir meselelerinin halka anlatılmaması gerektiğini düşünen katılımcılardan K8, bu yöndeki düşüncesini “Derdi ve sorusu/sorunu olmayan konuşmak gereksizdir, zararlıdır.” sözleriyle dile getirirken; K19, dinin teorik tartışmalardan ziyade pratik yönüyle halkın ilgi alanında olduğunu “Bana göre halkın hiç haberdar edilmemesi gerekir. Bu tür konuları yani Kur’an’ın nasıl bir metotla Tefsir edilmesi gerektiği konusunun halkı pek ilgilendirdiğini de düşünmüyorum. Halk daha çok dinin pratik sonuçlarıyla ilgilenir diye düşünüyorum.” ifadeleriyle ortaya koymuştur. K20 ise Tefsir sorunlarının halkın önünde tartışılmasının din adamlarına yönelik negatif bir tutumun gelişmesine sebep olduğuna “Kendi dini vecibelerini ve zarurat-ı diniyesini bile bilmeyen kimseler önünde hem akademik hem de ilmi problemlerin konuşulması ve hatta tartışılması, toplumun ilim adamına bakışını negatif seviyelere indirmiştir, yanlıştır, yapılmamalıdır.” ifadesiyle dikkat çekmiştir.

²⁴ Muammer Cengil, “Televizyonlarda Yer Alan Dini Programların Kitlelerin Din Algısı ve Dini Yorumları Üzerine Etkisi”, İslâm ve Yorum Sempozyumu Ed. Fikret Karaman (Malatya: Malatya İlahiyat Vakfı Yayınları, 2017), 539.

Tefsir alanı problemlerinin halkın önünde tartışılması için onların ilgi alanına girmesi gerektiğini K15, “Konu halkın haberdar olmasını gerektirecek hususlardan ise bilgi paylaşımı olabilir. Ancak her meselenin halkın paylaşımına sunulması uygun değildir.” şeklindeki vurgusuyla, K21 “Kendilerini ilgilendiren hususlarda halk bundan haberdar olmalı.” sözleriyle ifade ederken; K17, bu gibi konuşmalardan akademik olarak belli bir seviyedeki halkın haberdar edilmesi gerektiğini “İlmi tartışmalardan sadece lise ve lisans düzeyindeki genç neslin haberdar olması gerekir bu da televizyon değil de sadece internet ve neşriyat yoluyla olmalı” beyanıyla dikkate sunmuştur.

Araştırmaya katkı sunan K1, “Mutlak surette belli oranda ve sınırdan olsa da haberdar edilmelidir Çünkü onlardan da yapıcı fikirlerin gelebileceği unutulmamalıdır.” sözleriyle, K7, “Tefsirin ilgi alanının en basında Kur’an olduğu için halk ile olan iletişimde bu konunun ayrışma değil kaynaşma yönünde ortaya konulmalıdır.” ifadesiyle, K6 ise bu tür tartışmaların gizli olmaması gerektiğini belirterek yapılan konuşma ve tartışmalardan halkın haberdar edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Araştırmada Tefsir sorunlarının tartışılmasında medyanın yerini daha net konumlandırmak üzere bir önceki soruyla bağlantılı olarak katılımcılara “Tefsir problemlerinin çözümüne yönelik yapılan toplantı/tartışmaların medya aracılığıyla gerçekleşmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?”, “avantaj ve dezavantajları nelerdir?” soruları yöneltilmiştir. Katılımcıların yarısından fazlası (n=16), bu tür konuşmaların medyada yer almaması gerektiğini belirtmiştir. Dikkate değer bir kısmı da (n=8) ilgili konuların medyada yer alması gerektiğine işaret etmiştir.

Konuya olumlu bakan katılımcılardan K1, “Ehil insanlar tarafından yapıcı konuşmalar yapılacaksa bunun medya aracılığıyla yapılmasında herhangi bir sakınca olmayacağı düşüncesindeyim” sözleriyle liyakatli kişiler tarafından yapılmasını ön şart olarak sunarken, K15, bu durumu “İlmi bir çalışmanın sonuç bildiriminin gerekli yönleri ile paylaşımı, içinde yaşadığımız topluma karşı bir sorumluluktur. Bu durum, aynı zamanda devlet ve milletten gizli, farklı bir gündemimiz ve gayretimiz

olmadığını da sağlar.” sözleriyle ilmi bir sorumluluk olarak tanımlamıştır. K10 ise durumu iki tarafı keskin bıçağa benzeterek “İki tarafı keskin bir bıçak gibi. Program iyi niyetli halk ve hatipler için faydalıdır. Yine kötü niyetliler ve kozmopolit bir toplum (sağ-sol/ dinli-dinsiz/ ulusal-yerel/ ümmetçi-ulusalcı) için zararlıdır.” sözleriyle toplumsal yapının özelliklerine vurgu yapmıştır.

Aynı tema altında medyanın konumuna dair olumsuz görüş bildiren katılımcılardan K4, muhatabın seviyesine “Yeterli altyapısı olmayanlara katkidan ziyade kafa karışıklığına sebep olur” sözüyle dikkat çekerken, K21 benzer bir tespiti “Uygun bulmuyorum insanların anlama durumlarına göre konuşmalıyız. Bizim problem olarak gördüğünüz birçok husus halk nazarında problem olarak görülüyor.” ifadeleriyle yapmıştır. Konuya farklı bir açıdan bakan K13 ise, medyanın çıkarıcı bakış açısına “Uygun bulmuyorum. Medyanın İslam âlimleri üzerinden menfaat devşirdiğini düşünüyorum.” ifadesiyle dikkat çekmiştir.

134

OMÜİFD

Katılımcılara Tefsir sorunlarının medyada ele alınmasının ne gibi avantajları olacağı sorulmuştur. Alınan veriler birlikte değerlendirildiğinde, katılımcıların büyük bir kısmı (n=10) ifade edilen durumun herhangi bir avantajının olmadığını ifade etmiştir. Avantaj olarak tanımlanan durumların başında “bilgi edinme” (n=6) gelmektedir. Bu durumu muhataptan geri bildirim alınmasına katkı sunması (n=2), dinleyenlerin bilgi ve görüşleriyle sürece katkı sunması (n=2), dini konuların gündemde tutulmasına imkân sağlaması (n=2) ve din eğitiminde daha fazla insana ulaşma imkânı (n=1) takip etmektedir.

Medyanın Tefsir alanı özelinde din eğitimindeki dezavantajları konusundaki sorulara katılımcıların vurgu yaptığı temel durumlardan biri, halkın dini konularla ilgili doğru-yanlış bağlamında bir kafa karışıklığına düşmeleri tespitidir (n=6). Bu yönde görüş belirten K16, “insanların her şeyden şüphe etmeye başlamalarına, dinin temel kaynağından soğumalarına ya da yanlış alanlara yönelmelerine neden olur” sözleriyle kaygısını dile getirirken, K21, benzer tespiti “İnsanların hiç uğramayacağı sokak-

larda gezinti yapmak bize hiç bir fayda sağlamaz. Bilakis zihinleri bulandırmış oluruz.” ifadesiyle yapmıştır.

Araştırmada işaret edilen bir diğer dezavantajlı durum, halkın din-den uzaklaşması, din ve Kur’an’a yönelik olumsuz bir tepki oluşmasının önünün açıldığı yönündedir (n=10). Bu kapsamda görüş belirten katılımcılardan K2, “Dinden insanların uzaklaşmalarına sebep oluyor.” sözüyle, K12, “Halkın zihnindeki Kuran algısı zedelenmektedir.” cümlesiyle, K13, “İlmi konularda ehil olmayan ve Tefsir alanına vukufiyeti bulunmayan insanlarla yapılan medyadaki bütün programlar dezavantajlıdır ve dine ve samimi Müslümanlara zarar vermektedir.” endişesiyle, K18, “halkın dine karşı saygısı azalmaktadır. Dinde de çok karışık meseleler var demeye başlamaktadır. Ve ilim adamlarına karşı saygı ve muhabbetinde azalma olmaktadır.” şeklindeki görüşüyle ifade edilen dezavantajlara dikkat çekmiştir.

Araştırmada katılımcılara günümüz Tefsir meselelerinin çözümünde aktüalitenin yeri tespit etmek üzere, “Dini açıdan özel gün ve gecelerde medyada yapılan aktüel programlarını söz konusu Tefsir problemlerinin konuşulması/dile getirilmesi/çözüm üretilmeye çalışılması için bir fırsat olarak görebilir miyiz?” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen veriler birlikte değerlendirildiğinde, katılımcıların büyük bir çoğunluğu (n= 18) dini açıdan özel gün ve gecelerin Tefsir sorunlarının çözümü için bir fırsat olabileceğini düşünmemektedir. Katılımcılardan bir kısmının da (n=5) bu durumun mümkün olacağını belirttiği tespit edilmiştir.

Bu tema altında olumsuz yanıt veren katılımcılardan bir kısmı aynı zamanda gerekçelerini de ortaya koymuşlardır. Tefsir alanı sorunlarının dini açıdan özel gün ve gecelerde konuşmanın konu açısından bir kısıtlama olacağını “Müslüman bir toplumun dini değerleri sürekli olarak belli gün ve gecelere göre kendisini kısıtlaması Kur’an’ın genel nüzul anlayışına ters bir durumdur.” sözleriyle ifade K7’den farklı olarak bu tür günlerin dinin pratik yönüyle ilgili olduğunu belirten K19 ise görüşlerini “Göremeyiz. Zira yukarıda da iddia ettiğim gibi dini açıdan özel gün ve

gecelelerin medyada yer alması güzel bir şeydir. Dinin pratik yönünü göstermekte olduğu için faydalıdır.” şeklinde ortaya koymuştur.

Görüldüğü gibi katılımcıların yaklaşık olarak yarısı belli endişelerin bertaraf edilmesi şartıyla da olsa Tefsir meselelerinin halkın haberdar edileceği bir şekilde konuşulması gerektiğini ifade etmektedir. Diğer taraftan katılımcıların yarıdan fazlası Tefsir meselelerinin medyada yer almaması gerektiğini ifade etmiştir. İlgili literatür incelendiğinde TV kanallarında yapılan dini yayınların izleyici kitlesi üzerinde dinin algılanması ve yorumlanmasına ne tür bir etki yaptığı konusunda Cengil’in 150 denek üzerinde yaptığı nitel araştırması dikkat çekmektedir. İlgili araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların tamamı, TV’den dinî programlar aracılığıyla doğru bilgi edinme durumları ve TV’nin dinî duygu ve ibadet yapma davranışı üzerinde etkisiyle ilgili kendilerine yöneltilen sorulara olumlu cevap vermiştir.²⁵Bu konuda DİB tarafından geniş katılımlı yapılan nicel bir araştırmada deneklerin %24,6’sı dini bilgi kaynağı olarak medyayı belirtmiştir. Aynı araştırmada dini içerikli TV ve radyo programlarını takip edenlerin oranı %48.8 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlar dini yayınlara ilişkin medyanın gücünü göstermesi bakımından güçlü anlam taşımakla birlikte araştırmamızda görüş belirten katılımcılarında ifade ettiği üzere daha çok dinin pratik yönü ile ilgilidir.²⁶

Kitle iletişim araçlarının dinle ilgili yayınlarda sebep olduğu yanlışların iki farklı şekilde ortaya çıktığı ifade edilebilir. Birincisi yayına katılanların ya da program yapımcılarının anlattıkları konularda yeterli ve nitelikli bilgi birikimine sahip olmamalarıdır. Dolayısıyla dini konularda sunulan bilgiler niyet ve maksat iyi olsa da muhatapları yanlış sevk edebilmektedir. İkincisi, dini içerikli konuların kasıtlı ve ideolojik bakış

²⁵ Cengil, “Televizyonlarda Yer Alan Dini Programların Kitlelerin Din Algısı ve Dini Yorumları Üzerine Etkisi”, 539.

²⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı, *Türkiye’de Dini Hayat Araştırması* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014), 113-121.

açısıyla işlenmesidir. Bu durum muhatap kitleyi, dinî konularda olumsuz bir algıya kapılmaya neden olabilmektedir.²⁷

Sonuç

Kur'an-ı Kerim'in kimi ayetlerinin kısa ve özlü oluşu, kiminin birden çok manaya işaret etmesi (müteşabih) veya yorum yapmaya açık ve zengin anlam karakteri nedeniyle Tefsir edilmesi bir zorunluluk ifade eder. Bu bağlamda vahyin muhatabı olan Resûlullah'tan (sav) günümüze dek konunun uzmanları, kimi zaman özgün, kimi zaman birbirinin tekrarı niteliğinde Kur'an'ın Tefsirini yapmaya çalışmışlar ve doğal olarak yoruma müsait olan ayetlerde farklı sonuçlara ulaşmışlardır. Bu itibarla Kur'an'ın Tefsirine yönelik gündeme gelen bu meselelerin hangi metot ve mecrada çözülmesi gerektiği önem arz eden bir konudur.

Günümüz Tefsir meselelerinin çözümüne katkı sunmayı amaçlayan bu çalışmada ilahiyat alanındaki 26 akademisyenin görüşleri durum çal-ışması deseniyle ele alınıp değerlendirilmiştir. İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde görev yapan akademisyenlerin Tefsir meseleleri üzerindeki görüşleri şu şekilde tebarüz etmiştir.

Katılımcıların ifade ettiği görüşlerden hareketle Tefsirde karşılaşılan temel meselelerin başında Kur'an'ı anlama sorunu, onu Tefsir edecek kişilerin ehliyet/liyakat seviyesinin düşüklüğü, metodoloji ve günceli yakalayamama hususlarının olduğu anlaşılmıştır. Bu tespitler, Tefsir alanının bilimsel sorunlarına ışık tutmaktadır. Zira bilimin anlama, açıklama ve yorumlamayı kapsadığı düşünülürse, Tefsir alanının da bir bilim olarak tartıştığı konuların uzmanlarınca anlaşılıp muhataplarına anlatılması temel kaygısı olmalıdır. Tefsir uzmanlarının yeterlilikleri, ilgili alandaki yöntem sorunları ve Kur'an'ın anlaşılması kaygısı bu bağlamda değerli tespitlerdir.

Tefsir ilmi, İslami ilimlerin teşekkül sürecinden günümüze güncelliğini hep korumuş, bu durum günümüzde de devam etmektedir.

²⁷ Güneş, "Medyanın Olumsuz Din Algısına Etkisi", 209-210.

Kur'an'ın anlaşılma çabasında başat rol oynayan bu ilmin usulleri bilindiği üzere Tefsir Usulü ile kayıt altına alınmıştır. Ancak araştırmada elde edilen veriler göz önünde bulundurulduğunda Tefsir alanında ortaya çıkan metodoloji sorununun bir usül yoksunluğundan ziyade günceli yakalayamama meselesi olduğu görülmektedir. Değişen zaman içerisinde insanların yaşam tarzları, hayata bakış açıları ile birlikte dini anlama, yorumlama ve yaşama biçimleri de farklılaşmaktadır. Oluşan bu nevi farklılıkların tespit edilerek Tefsir usulünün güncellenmesi, burada ifade edilen Tefsir alanı sorunlarıyla başa çıkmada alan uzmanlarının elini rahatlatacaktır.

Tefsir ilmi, muhtevası gereği Kur'an'ı incelediği ve onun anlaşılmasına katkı sunmayı hedeflediği için bir yandan bilimsel bir düzlemde ilerlemekte, diğer yandan pratik boyutuyla Müslümanların dini yaşantılarına kılavuzluk etmektedir. Bu doğrultuda Tefsir ilminin akademik düzeydeki hedef ve muhtevası, alan uzmanlarının yetiştirilmesi sürecinde örgün ve yaygın eğitimdeki konumu ve oluşan ilmi birikimin halka yansımaya sürecinin belirli bir usül çerçevesinde ele alınmasının yararı dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.

Günümüz Tefsir sorunlarının çözümü konusunda katılımcıların net bir duruşunun olmadığı bir yanda sözü edilen sorunların üstesinden gelmek adına bir kaygı olduğunu ifade edenlerin yanında diğer yanda böylesi bir endişenin mevcut olmadığını söyleyenlerin beyanlarından anlaşılmaktadır. Burada katılımcıların farklı düşüncelerinin temelinde Tefsir alanı sorunlarını farklı tanımlamaları yatmaktadır. Bu durum ise, Tefsir alanı uzmanlarının bilimselleşme sürecine dair net bir tavra sahip olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca bu konudaki ferdi çalışmalardan ziyade sürece katkı sunacak uzmanların müşterek çalışmasının gerekliliğine ve önemine dikkat çekilmesi de bu kanaati güçlendirmektedir.

Tefsir alanı sorunlarının üstesinden gelinmesinde şüphesiz bu alanın uzmanlarının donanımlı bir şekilde yetişmesini önemlidir. Ancak katılımcıların dil ve hafızlık eğitimi ile ilgili görüşlerindeki farklılıklardan hareketle alan uzmanlarının yetişme/tirilme süreciyle ilgili net bir duru-

şun olmadığı görülmektedir. Burada Tefsir alan uzmanlarının yetiştirilme sürecinin bilimsel bir kaygıyla planlanmasının gerekliliği net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Din eğitimi faaliyetlerinin nicelik olarak arttığı günümüz şartlarında daha ortaokul düzeyinden itibaren bu alan uzmanlarının gerek dil eğitimi gerekse Kur'an'a olan yakınlığı artırmak adına hafızlık eğitiminin tamamlanarak uzun vadeli idealist bir bakış açısının geliştirilmesi gerekir. Böylesi bir çaba sadece Tefsir alanına değil aynı zamanda din eğitiminin niteliğine de olumlu katkılar sunar.

Tefsir alanı problemlerinin üstesinden gelinmesindeki zorluklardan biri de otorite sorunudur. Katılımcılar, günümüz Tefsir meselelerinin çözümüne katkı sunması gerekenler arasında teori üreten bir kurum olarak üniversite, pratik boyutun yükümlülüğünü taşıyan DİB ve MEB ile teorik ve pratik yönünün birlikteliği kapsamında ilahiyat/DİB ve MEB işbirliğine vurgu yaparak dikkat çekmektedir. Bu tespit, toplumun geneline ilgilendiren Kur'an ve onun anlaşılması meselesinin çok yönlü ele alınmasının ve çeşitli paydaşların etkileşiminin gerekliliğini sarih bir şekilde açığa çıkarmaktadır. Katılımcıların neredeyse tamamının söz konusu bu meselelere çözüm üretmeye ilişkin çalışmaların ilmi bir anlayışa dayalı olarak konunun uzmanları tarafından kendi aralarında gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade etmeleri, bu konuların halka yönelik oturumlarda ele alınmasının doğru olmadığı yönünde güçlü bir kanaat olduğunu göstermektedir.

Medyanın önemine vurgu yapan katılımcılardan, Tefsir sorunlarını çözüme ulaştırma arayışlarına dair gerçekleştirilen toplantıların medya aracılığıyla halka arz edilmesinin uygun olmadığını dile getirenler, buna gerekçe olarak onların din anlayışında kafa karışıklığına sebep olacağını, teorik tartışmaların dini hassasiyeti azaltacağını ve teorik boyutun halkı ilgilendirmediklerini ileri sürmüşlerdir. Medyanın olumlu yönde tesirine işaret edenler ise bu tür bilgilendirmeleri yapacak uzmanların liyakati ve hassasiyetine vurgu yapmışlardır.

Araştırmada elde edilen veriler de göz önünde bulundurulduğunda teorik yönü itibarıyla Tefsir alanı sorunlarının tartışılmasının akademik

düzeyde yapılmasının, pratik yönünün ise medya aracılığıyla geniş kitlelere duyurulmasının gerekliliğinden söz edilebilir. Zira gerekli ilmi alt yapısı olmayan bireylerin önünde Kur'an'ın anlaşılmasına yönelik Tefsir alanı sorunlarının tartışılması, ilgili sorunun çözümüne bir katkı sunmadığı gibi Tefsir uzmanları, bu uzmanların temsil ettiği ilahiyat camiası ve dine karşı olumsuz yönde duyuşsal tepkilerin oluşmasına sebebiyet verebilir.

Bu araştırmada ulaşılan sonuçlar bir yandan Tefsir ilminin bilimsel sorunları ve çözüm arayışlarına işaret ederken diğer yandan bu alanın muhtevasını oluşturan meselelere dikkat çekmektedir. Kanaatimiz, Tefsirin bilimsel sorunlarının ilgili uzmanlar tarafından ele alınarak çözüme ulaştırılması, içeriğe dair sorunların çözümünde ulaşılan verilerin ise din eğitimi biliminden yararlanılarak pedagojik ve androgojik ilkelere uygun bir şekilde halka anlatılması yönündedir. Bu kapsamda özeldir Tefsir alanı olmak üzere ilahiyat ilimlerinin birbirleriyle etkileşim içerisinde disiplinler arası çalışmalar yapmaları, alan bazında yapılacak bireysel çalışmalara nazaran daha etkili sonuçlara zemin hazırlayacaktır.

Kaynakça

- Akbaş, Ahmet. "Bilimsel Tefsire Dair Tartışmaların Güncel Değeri". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/15 (2016), 74-93.
- Alemdar, Yusuf. "Akademik Tefsir Çalışmaları Sempozyumu (XIII. Tefsir Akademisyenleri Koordinasyon Toplantısı) 27-29 Mayıs 2016". *İLTED* 45/1 (2016), 307-326.
- Alemdar, Yusuf "İlahiyat Fakülteleri Tefsir Anabilim Dalı Başkanlığı VII. Eşgüdüm Toplantısı". *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 32/ (2011), 287-297.
- Arslan, Mustafa. "Kitle İletişim Araçları, Medya ve Din İlişkisi Üzerine". *Birey ve Toplum* 6/11 (2016), 5-25.
- Birişik, Abdulhamit. "İlahiyatlarda Tefsir Eğitimi Ne Durumda?". Erişim: 27.10.2020 2020. <https://www.ilimdergisi.org/kisassorusturma/ilahiyatlarda-tefsir-egitimi-ne-durumda/>.
- Büyüköztürk, Şener v.dğr. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi, 11 Baskı, 2012.

- Cengil, Muammer. "Televizyonlarda Yer Alan Dini Programların Kitlelerin Din Algısı ve Dini Yorumları Üzerine Etkisi". *İslâm ve Yorum Sempozyumu* Ed. Fikret Karaman. 539-548. Malatya: Malatya İlahiyat Vakfı Yayınları, 2017.
- Çalışkan, İsmail. "I. Tefsir Anabilim Dalı Koordinasyon Toplantısı ve Tefsir Anabilim Dalı Eğitim-Öğretim Problemleri Sempozyumu Değerlendirmesi", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 10/1 (2006), 273-277.
- Çalışkan, İsmail. "8. Türkiye Tefsir Akademisyenleri Buluşması ve Kur'ân'ın Anlaşılmasına Katkısı Açısından Kur'ân Öncesi Mekke Toplumu Sempozyumu". *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/1 (2011), 459-466.
- Çalışkan, İsmail. "9. Tefsir Akademisyenleri Buluşması ve Kur'an Nüzulünün Mekke Dönemi Sempozyumu". *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/1 (2012), 821-832.
- Çalışkan, İsmail. "Tefsir Anabilim Dalı II. Koordinasyon Toplantısı", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 10/2 (2006),469-474.
- Çalışkan, İsmail. *Tefsir Tarihi*. Ankara: Bilay Yayınları, 2019.
- Çalışkan, İsmail. "XV. Tefsir Anabilim Dalı Koordinasyon Toplantısı ve Kur'an ve Hayat Sempozyumu (11-12 Mayıs Samsun)". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 22/1 (2018), 755-761.
- Demirci, Muhsin. *Günümüz Tefsir Problemleri*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2017.
- Demirci, Muhsin. *Tefsir Usûlü*. İstanbul: İFAV Yayınları, 37. Baskı, 2015.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. *Türkiye'de Dini Hayat Araştırması*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014.
- Güneş, Abdurrahman. "Medyanın Olumsuz Din Algısına Etkisi". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 28/1 (2018), 203-216.
- Güneş, Abdurrahman. "Medyanın Olumsuz Din Algısına Etkisi". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 28/1 (2018), 203-216.
- Karataş, Ali - Gördük, Yunus Emre. *Günümüz Tefsir Problemleri*. Ankara: Bilay Yayınları, 2018.
- Kaya, Mesut. "Dönemsel İlmî Şartların Müfessirin Donanımı Üzerindeki Belirleyiciliği -Klasik ve Modern Dönem Mukayesesi". *Marife* 13/3 (2013), 9-31.
- Köksal, Onur. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Konya: Eğitim Yayınevi, 3. Baskı, 2017.
- Özdirek, Betül - Şanlı, İlyas - Öziş, Musa. "Günümüz Tefsir Problemleri Çalıştayı-II- Tefsir ve Toplumsal Sorunlarımız". *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 4/2 (2020), 655-660.
- Reşid Rıza, Muhammed. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm (el-Menâr)*. Kahire: Dâru'l-Menâr, 1366/1947.
- Sinanoglu, A.Faruk. "Dini Metinlerin (text) Yorumuna Toplum Bilim Açısından Yaklaşım". *İslâm ve Yorum Sempozyumu* Fikret Karaman. 141-145. Malatya: Malatya İlahiyat Vakfı Yayınları, 2017.

- Şimşek, Sait. *Günümüz Tefsir Problemleri*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 16 Baskı, 2018.
- Taş, Sakin - Yazar, Samed. "İlahiyat Fakülteleri XIV. Tefsir Anabilim Dalı Koordinasyon Toplantısı ve "Geçmişten Günümüze Tefsir İlmi: Konusu, Hedefi ve Sınırları Paneli". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/32 (2017), 771-786.
- Taş, Sakin - Yazar, Samed. "İlahiyat Fakülteleri XIV. Tefsir Anabilim Dalı Koordinasyon Toplantısı ve "Geçmişten Günümüze Tefsir İlmi: Konusu, Hedefi, Sınırları" Paneli". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/32 (2017), 771-786.
- Tuncer, Faruk. "Tefsir Koordinasyon Toplantıları Üzerine Bir Değerlendirme". *Öneri Dergisi* 10/39 (2013), 143-148.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları, 8. Baskı, 2011.
- Zengin, Zeki Salih - Arpağuş, Fatma. "Bilim ve Bilimsel Yönteme Giriş". *Bilimsel Araştırma Süreçleri Yöntem, Teknik ve Etiğe Giriş*. 21-47. Ankara: Grafiker Yayınları, 2018.

